

Obrazy świata

Bolesław Prus *Lalka*

KARTA

A

Przeczytaj uważnie tekst, wykonaj związane z nim polecenia. Odpowiadaj tylko na podstawie tekstu i tylko własnymi słowami, chyba że w zadaniu polecono inaczej.

Henryk Markiewicz

Powieść z wielkich pytań naszej epoki (fragmenty)

Sam autor scharakteryzował temat powieści w słowach: „przedstawić naszych polskich idealistów na tle społecznego rozkładu”. Nie przeciwstawiając się tej formule, lecz tylko ją konkretyzując, można by powiedzieć, że tematem *Lalki* jest klęska dwóch ideologii – romantycznej i pozytywistycznej, ukazana na tle warunkujących ją przemian dziejowych – wygasania walk narodowowyzwoleńczych i zwycięstwa stosunków kapitalistycznych.

Prus-powieściopisarz był jednak nie tylko poszukiwaczem wielkich syntez społecznych; tkwił w nim również bystry i ciekawy obserwator drobnych szczegółów obyczajowych, rozmiłowany w ich różnorodności i swoistym charakterze; *Lalka* stała się pod jego piórem nie tylko powieścią o polskim wieku XIX, jak ją nazywano, ale i kroniką dnia powszedniego Warszawy roku 1878 i 1879; pisarz pokazuje nam wnętrze ówczesnego sklepu i przedstawienie w Teatrze Wielkim, kwestę wielkanocną w kościele i wieczór w mieszczańskiej piwiarni, salę sądową i ujeżdżalnię... [...]

Liczne zbiorowisko postaci reprezentuje w powieści wszystkie niemal warstwy ludności miejskiej – od arystokracji do lumpenproletariatu. [...] Rozległości środowiskowej *Lalki* towarzyszy głębia jej perspektywy czasowej. Akcja powieści rozpoczyna się w pierwszych miesiącach 1878 r., a kończy w październiku roku następnego. [...] Ale czas powieściowy *Lalki* jest, jak wiemy, dwojaki: pierwszy zaczyna się istotnie w początkach roku 1878 [...]. Druga perspektywa czasowa jest znacznie rozleglejsza: sięga w przeszłość, aż po czasy usymbolizowane owymi obrazami bitew napoleońskich, którymi ojciec Ignacego przyozdobił swe mieszkanie. [...]

Wątek miłości Wokulskiego do Izabeli podporządkowany jest ogólnym założeniom ideowym powieści [...]. Zarazem jednak wyrasta on ponad tę funkcję wielkiej metafory konfliktu społecznego: *Lalka* jest równocześnie znakomitą powieścią o miłości [...]. Obok kroniki polskiego wieku XIX i kroniki warszawskiego dnia – to jest trzeci wymiar jej wielkości. Otóż zarówno psychologiczne jak i społeczne znaczenie miłości Wokulskiego uwyrażnia i komentuje autor, oplatając wątek główny wieloma wątkami pobocznymi, paralelnymi wobec niego, na zasadzie analogii lub kontrastu. Tak więc wroga siła

przesądów kastowych wystąpi w dziejach nieszczęśliwej miłości stryja Wokulskiego i hrabiny Zasławskiej oraz doktora Szumana i jego narzeczonej; zaślepienie miłosne bohatera znajdzie karykaturalny odpowiednik w stosunku barona do panny Eweliny; swoistym zrównoważeniem obojętności Izabeli wobec męki uczuciowej Wokulskiego staje się obojętność bohatera w stosunku do pani Stawskiej, która z kolei nie zauważa miłości Rzeckiego [...].

Pamiętnik Rzeckiego nadaje *Lalce* [...] głęboką perspektywę historyczną, uobecnia w powieści odległy już świat patriarchalnego mieszczaństwa, zamkniętą epokę walk wolnościowych – Wiosny Ludów i powstania 1863 roku. Przy tej tematyce była to inwencja szczególnie szczęśliwa: w pełni motywowała ona artystycznie fragmentaryczność i aluzyjność narracji, nieuniknioną ze względu na ograniczenia cenzuralne.

Pamiętnik starego subiekta spełnia również i inne zadania w kompozycji powieściowej. Dwukrotna relacja o tych samych faktach ukazuje ich różny wygląd i wartość, ich wieloznaczność zależną od perspektywy i postawy obserwatora, skomplikowaną grę deformacji i złudzeń, jaką staje się niekiedy rzeczywistość w subiektywnym przeżyciu jednostki. Równocześnie humor i melancholia Rzeckiego „równoważy” estetycznie i nastrojowo te rozdziały, w których tonacji panuje rozpaczliwa, gorzka patetyka walk wewnętrznych Wokulskiego. Wreszcie zaś – pamiętnik starego subiekta, wstrzymujący bieg akcji w momentach przełomowych, bywa zręcznie przez Prusa wykorzystywany w celach retardacyjnych; przynosząc czytelnikowi pewne odprężenie uczuciowe, jednocześnie wzmacnia zaniepokojenie dla dalszych losów postaci.

W taki oto sposób powstała pod piórem Prusa całość kompozycyjna rozłożysta, skomplikowana i celowo przemyślana, ale o celowości tak ukrytej, że przy pierwszej zwłaszcza lekturze – sprawia wrażenie podobne do wycinka rzeczywistego życia z jego chaotycznością i przypadkowością. Postępował tak Prus z pełną świadomością artystyczną.

Henryk Markiewicz, „*Lalka*” Bolesława Prusa,
Czytelnik, Warszawa 1967.

1. W jakim celu Henryk Markiewicz cytuje słowa Prusa w pierwszym zdaniu tekstu?

2. Jaki jest stosunek Henryka Markiewicza do sformułowanego przez Prusa tematu powieści? Zaznacz poprawną odpowiedź.

a) Całkowicie go powiela.	c) Przeciwwstawia się mu.
b) Konkretyzuje go.	d) Podaje inną, własną propozycję.
3. W jaki sposób autor uzasadnia wyrażone w akapicie 2. przekonanie, że *Lalka* jest „kroniką dnia powszedniego Warszawy”?

4. Henryk Markiewicz pisze o dwóch perspektywach czasowych w *Lalce*. Określ je.

Czas 1.: _____

Czas 2.: _____

5. Autor tekstu określa wątek miłości Wokulskiego mianem „wielkiej metafory”. Czego dotyczy ta metafora?

6. Wymień „trzy wymiary wielkości” *Lalki*, wskazywane przez Henryka Markiewicza w 4. akapicie tekstu.

- _____
- _____
- _____

7. Autor podaje dwa przykłady paralelizmu wątku miłości, której przeszkadzają przesady klasowe. Wymień je.

- _____
- _____

8. Na podstawie tekstu wymień postaci obdarzane miłością przez wskazanych bohaterów.

Stryj Wokulskiego: _____ Baron: _____

Pani Stawska: _____ Rzecki: _____

9. Podaj cztery funkcje, które według autora tekstu pełni pamiętnik Rzeckiego w kompozycji *Lalki*.

- _____
- _____
- _____
- _____

10. Wpisz numery akapitów tekstu, w których można znaleźć odpowiedzi na podane pytania.

Jakie warstwy społeczne zostały zobrazowane w <i>Lalce</i> ?	
Jak kompozycyjnie osiąga pisarz retardację akcji?	
Co jest tematem <i>Lalki</i> ?	
Po co Prus pokazuje czytelnikowi wygląd i wnętrza budynków?	

11. Odwołując się do tekstu, oceń prawdziwość poniższych stwierdzeń. Wybierz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F, jeśli jest fałszywe.

1.	Według autora tematem <i>Lalki</i> jest klęska dwóch ideologii – romantycznej i pozytywistycznej.	P	F
2.	Większość bohaterów <i>Lalki</i> należy do jednej warstwy społecznej.	P	F
3.	Prus jest uważnym obserwatorem szczegółów rzeczywistości.	P	F
4.	Pamiętnik Rzeckiego wprowadza do <i>Lalki</i> drugą perspektywę czasową.	P	F
5.	Opóźnianie akcji to błąd kompozycyjny <i>Lalki</i> .	P	F

12. Ustal, czego w odniesieniu do powieści Prusa dotyczą dwie daty wymieniane przez Henryka Markiewicza.

Pierwsze miesiące 1878 r.: _____

Październik 1879 r. : _____

13. Dokończ podane zdanie zgodnie z wymową ostatniego akapitu tekstu.

Przy pierwszej lekturze *Lalka* sprawia wrażenie, że poznajemy _____

14. W podanym zdaniu wskaż podmiot i orzeczenie. Nazwij rodzaj orzeczenia.

„[T]ematem *Lalki* jest klęska dwóch ideologii”.

Podmiot: _____

Orzeczenie: _____

Nazwa orzeczenia: _____

15. Jakim rodzajem wyrazu złożonego jest rzeczownik *powieściopisarz*? Dokonaj jego analizy słowotwórczej – wskaż wyrazy podstawowe, podstawy (tematy) słowotwórcze, formant. Nazwij rodzaj formantu.

Nazwa wyrazu złożonego: _____

Podstawy słowotwórcze: _____

Formant: _____

Rodzaj formantu: _____

KARTA

B

1. Wypisz wątki tworzące fabułę *Lalki* Bolesława Prusa. Podaj, którzy bohaterowie stanowią ośnowę każdego wątku.

	Nazwa wątku	Bohaterowie
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		

2. Wypisz przedstawicieli wskazanych warstw społecznych zobrazowanych w *Lalce*.

Arystokracja

Mieszczaństwo

Inteligencja

Biedota

3. Zapisz wydarzenia i cechy świadczące o Wokulskim jako romantyku i pozytywście.

Stanisław Wokulski	
romantyk	pozytywista

4. Wyjaśnij znaczenie symboli występujących w *Lalce*.

lalka

marionetki

Powieśle

metal lżejszy
od powietrza

